

Л.А. ГУНЬКО,
к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України,
О.В. ГЛОБЕНКО,
магістр I року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Методологічні підходи до організації території сільськогосподарських підприємств в умовах нових земельних відносин

Стаття присвячена проблематиці, пов'язаній з організацією території сільськогосподарських підприємств в умовах нових земельних відносин. Визначено основні завдання, які повинні вирішуватися при розробці проектів землеустрою щодо організації території сільськогосподарських підприємств. Еколого–ландшафтний підхід до землеустрою в умовах нових земельних відносин дає можливість визначити оптимальну структуру і співвідношення земельних угідь, урівноважувати агросередовище території.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, еколого–ландшафтний підхід, землевпорядкування, типізація, проект землеустрою.

Л.А. ГУНЬКО,
к.э.н., доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины,
О.В. ГЛОБЕНКО,
магистр II года обучения, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Методологические подходы к организации территории сельскохозяйственных предприятий в условиях новых земельных отношений

Статья посвящена проблематике, связанной с организацией территории сельскохозяйственных предприятий в условиях новых земельных отношений. Определены основные задачи, которые должны решаться при разработке проектов землеустройства по организации территории сельскохозяйственных предприятий. Эколого–ландшафтный подход к землеустройству в условиях новых земельных отношений даст возможность определить оптимальную структуру и соотношение земельных угодий, уравновесит агросреду территории.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, эколого–ландшафтный подход, землеустройство, типизация, проект землеустройства.

L. GUNKO,
Ph.D. associate professor Department of Land Management National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
O. GLOBENKO,
master I year students of the Faculty of Land Management National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Methodological approaches to the territory of agricultural enterprises in the conditions of new land relations

The article is devoted to the problems associated with the organization of the territory of agricultural enterprises in a new land law. The main problem that must be addressed in the development of land management projects on the territory of agricultural enterprises. Ecological and landscape approach to land management in the context of new land relations will provide an opportunity to determine the optimal structure and the ratio of land, balance agroterritory.

Keywords: agricultural enterprises ecological and landscape approach, land management, typification, project land use.

Постановка проблеми. Земельні перетворення в Україні викликали значні зміни земельних відносин, організаційно–правових і організаційно–територіальних форм землекористування. Перерозподіл земель, поява різних форм власності і господарювання дозволила сформулювати основу нового земельного ладу.

Разом з тим, реформування існуючої системи сільськогосподарського землекористування, перерозподіл земель привело до виникнення негативних явищ у землекористуванні.

Тому в умовах нових земельних відносин важливим є розв'язання питань забезпечення стійкості агроландшафтів проти несприятливого природного та антропогенного впливу, диференціації земельних угідь за напрямками використання, облаштування культурних ландшафтів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Розробка наукової проблематики, пов'язаної з організацією те-

риторії сільськогосподарських підприємств в умовах нових земельних відносин, а також забезпеченням стійкості агроландшафтів, в останні роки посилилася. Зокрема, Д.С. Добряк та А.Г. Мартин вважають, що основним інструментом держави, що покликаний забезпечити екологічно безпечне та економічно ефективно використання землі, є землеустрій, який, як важлива складова земельних відносин, виступає діючим механізмом в організації землі як засобу виробництва і відповідною мірою регулює суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею [1].

Теоретико–методичні питання ландшафтно–екологічного районування території України, яке є важливою передумовою здійснення регіонального екологічного моніторингу та раціоналізації природокористування, розглядали В.М. Трегубчук, М.В. Андрієшин, Г.Д. Гуцуляк. Вони визначили підхід, який ґрунтується на системній оцінці природно–екологічно–

го потенціалу різних регіонів з урахуванням інтегрального впливу на довкілля господарської діяльності людини [2].

А.М. Третяк пропонує методичний підхід визначення економічних збитків унаслідок погіршення якості сільськогосподарських угідь при їх використанні для несільськогосподарських потреб, що базується на даних фактичної ґрунтової родючості, нормативної грошової оцінки земель із урахуванням коефіцієнта інтенсивності використання земель [3].

Проте в сучасних умовах розвитку земельних відносин багато питань щодо організації території сільськогосподарських підприємств та створення екологічно стабільних ландшафтів залишаються невирішеними як в методичному, так і в практичному відношеннях.

Мета статті. Розглянути основні завдання, які повинні вирішуватися при розробці проектів землеустрою щодо організації території сільськогосподарських підприємств в умовах нових земельних відносин.

Виклад основного матеріалу. У процесах виробництва людина завжди впливала і далі впливає на навколишнє середовище, передусім на землю. Вплив людини на землю може бути позитивним – раціональним, а також негативним для життя людини.

Економічний і соціальний розвиток території нерозривно пов'язаний із використанням земель як основного засобу виробництва і як просторового базису, з еколого–господарським станом території і її землеустроєм.

Метою будь–якого, в тому числі і сільськогосподарського, землекористування є одержання найвищої користі, найвищого ефекту від землі за дотримання вимог збереження й поліпшення її корисних властивостей. Земля – основний засіб виробництва в сільському господарстві, у даний час знаходиться в кризовому стані. Це вкрай негативно позначається на стані всього сільського господарства, тому що з землею, зміною її основних властивостей нерозривно пов'язані всі біологічні ресурси сільського господарства – культурні рослини, продуктивні тварини, природні кормові угіддя, ґрунтозахисні лісонасадження та ін.

Перед аграрною та землепорядною наукою стоїть актуальне завдання – знайти вихід зі створеної ситуації, виробити екологічні, технологічні, економічні і соціальні принципи раціонального земле та природокористування.

Успіх у розробці ефективних методів раціонального використання земель залежить від того, наскільки науково обґрунтовано і глибоко враховуються всі взаємозв'язки між економічними та екологічними факторами, що впливають на кількісний та якісний стан земельних ресурсів.

Аналіз стану землеустрою на сучасному етапі вказує на відсутність чіткої програми розвитку еколого–економічного компонента землеустрою у процесі земельної реформи.

Останніми роками панівним у землеустрої можна було вважати традиційний покомпонентний підхід до використання природних ресурсів. Необхідний перехід від екстенсивної економіки, коли розвиток продуктивних сил відбувається за рахунок розширення використання природних ресурсів, до економіки інтенсивної, спрямованої на самовідновлення потенціалу природи, що орієнтується на зниження матеріально–технічних і ресурсних витрат, підвищення якості і довготривалості продуктів виробничої діяльності при зниженні трудових витрат.

Останнім часом при обліку природних властивостей території для потреб сільського господарства і землепорядкування було обґрунтовано два підходи: еколого–ландшафтний і агроекологічний.

Еколого–ландшафтний підхід до землеустрою передбачає усунення недоліків при проектуванні та дає можливість визначити оптимальну структуру і співвідношення земельних угідь, урівноважувати агросередовище території з урахуванням екологічної взаємодії окремих складових та елементів її облаштування.

Суттєвим стимулом для переходу до еколого–ландшафтного землекористування є різке покращення економічних та екологічних можливостей у сільському господарстві та природокористуванні. Еколого–ландшафтний метод землеустрою враховує ландшафтну диференціацію території з виділенням еколого–ландшафтних зон (типів, підтипів, видів) і формує устрій території по визначених частинах агроландшафту (місцевостях, урочищах, підурочищах, фаціях) [4].

Агроекологічний підхід передбачає вивчення агроекологічних особливостей території (агроекологічних чинників і режимів) щодо деяких видів або груп сільськогосподарських рослин виділення агроекологічно однотонних територій (типів, класів, комплексів, видів) як базис для конструювання агроценозів, тобто з метою здійснення землеустрою [5].

Елементи землепорядної організації території утворюють свого роду каркас землекористування господарства, д координатах якого здійснюється вся виробнича, природоохоронна або будь–яка інша діяльність. Чим краще та зручніше розміщені наведені елементи, тим ефективніше землекористування.

Починають землепорядне проектування на ландшафтній основі з еколого–ландшафтного мікрозонування території сільської ради, де розміщене землекористування сільськогосподарського підприємства, що проводяться у ході підготовчих робіт до складання проекту землеустрою, і закінчують формуванням екологічно однорідних ділянок, до яких прив'язують систему господарства, землеробства, природоохоронні заходи. Додатково проектують організаційно–територіальні заходи, що підвищують екологічну стійкість (стабільність) території.

Найкращі земельні угіддя повинні в безумовно пріоритетному порядку надаватися для вирощування сільськогосподарських культур. Одночасно потрібно намагатися надавати перевагу таким способам використання земель, які характеризуються формуванням стійкого рослинного покриву – створенню культурного польового, садового, пасовищного антропогенних ландшафтів, а також максимальному збереженню природного флористичного різноманіття. Так, дуже важливо зберегти лісові масиви, лісонасадження на вододілах, схилах річкових долин і ярів незалежно від цінності цих земель для інших видів сільськогосподарського використання.

Одне з головних завдань комплексного вивчення ландшафтних особливостей території сільгоспідприємства полягає у виявленні мікрорландшафтів, нанесенні їхніх ареалів на карту, їхніх типізації й оцінці природних можливостей для сільського господарства.

Еколого–ландшафтні мікрозони виділяють на плановій основі землекористування сільськогосподарського підприємства в ході підготовчих робіт до складання проекту землеустрою.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У процесі підготовчих робіт здійснюють такі дії:

1. Проводять аналіз ерозійної безпеки і ступеня еродованості території.

2. Виконують роботи з оцінки рельєфу місцевості.

3. Складають карту глибини розчленування рельєфу за шкалою відносних висот, яка відображає характерні для кожного типу рельєфу перевищення вододілів над базисами ерозії.

4. Проводять аналіз стану балкової мережі місцевості в розрізі урочищ.

5. Дають характеристику водозбірної площі за фізичними якостями ґрунтів, довжиною лінії стоку.

6. Визначають характеристику водотоків за гранулометричним складом, ґрунтоутворювальним і підстилаючими породами, глибиною залягання ґрунтових вод, висотою над рівнем моря.

На основі одержаних матеріалів з урахуванням оцінки впливу комплексу природних факторів виділяють морфологічні частини ландшафту:

– урочища балок;

– підурочища балок;

– групи однорідних фацій, ландшафтних смуг, мікронизири, русла балок, схили різної крутості й еродованості, водороздільні плато).

З метою диференціації екологічного стану території, встановлення доцільного використання земель і відповідних меліоративних заходів на території сільськогосподарських підприємств формують групи еколого–ландшафтних мікрозон і зон з особливим режимом використання земель.

Головним змістом еколого–ландшафтного землевпорядкування є конструювання і формування агроландшафтів та агроєкосистем.

Зонування агроландшафтів здійснюють за компонентом, який найбільшою мірою визначає природний баланс (екологічну рівновагу) на конкретній території. В умовах складного рельєфу й інтенсивної ерозії ґрунтів таким компонентом є рельєф із гідрографічною мережею (або урочище), від якого залежать стік опадів і водний режим території в цілому. Саме цей компонент у регіоні розміщення землевпорядкованої території найбільшою мірою визначає обличчя та долю агроландшафту. Інші компоненти (групи, рослинність тощо) мають корегувальну роль.

Необхідність використання еколого–ландшафтного й агро–екологічного підходів при проведенні землевпорядного проектування пояснюється тим, що традиційний розподіл земель на категорії за ознаками цільового призначення і супутнього йому правового режиму, а також за придатністю не може забезпечити одержання правильних землевпорядних рішень у конкретних сільгосппідприємствах і на конкретних ділянках землі.

Тільки у проекті землеустрою агроєкологічний і ландшафтний підходи з абстрактних перетворюються на реальні та виражаються у формі науково обґрунтованої організації території, тому що в проектах землеустрою можна одночасно пов'язати проблеми розселення, економіки, організації та технології виробництва, устрою території відповідно до місцевих природних умов, продуктивних і територіальних властивостей землі з її агроєкономічним потенціалом [6].

При організації території сільськогосподарських підприємств еколого–ландшафтний підхід зумовлює загальну

конструкцію агроландшафту (його кістяк), а агроєкологічний наповнює його внутрішнім змістом. Пов'язування таких підходів у проекті землеустрою дасть змогу розв'язати поряд з екологічними соціально–економічні, правові, технічні, організаційно–господарські, технологічні та інші завдання.

Послідовність проектних робіт на еколого–ландшафтній основі зберігається традиційна: схеми землеустрою районів, проекти землеустрою території адміністративних утворень та формування землекористування сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств, проекти внутрішньогосподарського землеустрою, робочі проекти.

Еколого–ландшафтний підхід застосовується при розробці проектів територіального землеустрою, а агроєкологічний – при розробці проектів землеустрою щодо організації території сільськогосподарських підприємств. В основу методики розроблення проектів територіального землеустрою та організації території сільськогосподарських підприємств покладено метод еколого–ландшафтного районування та еколого–економічної класифікації земель [7].

Разом із тим організація території сільськогосподарських підприємств потребує здійснення агроєкологічної типізації земель. Головна мета комплексної агроєкологічної оцінки земель полягає у виділенні агроєкологічно однорідних територій й встановленні на цій основі їхньої придатності для сільськогосподарських рослин, які мають близький діапазон життєвих потреб і подібні вимоги до факторів навколишнього природного середовища.

Метод еколого–ландшафтного землевпорядкування, основою якого є агроєкологічна типізація, призначений для діагностики та оцінки агроєкологічного стану земель, виявлення їхньої придатності під культури й угіддя, а також для розробки заходів щодо охорони земель і поліпшення режимів життєзабезпечення конкретних груп сільськогосподарських культур [7].

При землевпорядкуванні приймають варіант, при якому межі підприємств збігаються з межами ландшафтних одиниць. Це необхідно для того, щоб у межах одного землекористування можна було б запроєктувати повний комплекс природоохоронних заходів на всій території виділеної ландшафтної територіальної одиниці [8].

Отже, зазначений методологічний підхід до організації ландшафтної території сільськогосподарських підприємств повинен полягати в тому, щоб збалансованість умов і технологій вирощування культур у землеробстві вирішувалася не загалом по території сільгосппідприємства, а в розрізі виявлених, відносно самостійних ландшафтних екосистем. Тільки при такому підході можливе конкретне управління наведеними умовами.

Висновки

З наведеного вище можна зробити такі висновки. Організація території сільськогосподарських підприємств на еколого–ландшафтній основі дасть змогу сільськогосподарським підприємствам значно зменшити втрати родючості ґрунтів, планомірно підвищувати врожайність сільськогосподарських культур. Диференційоване використання земель поліпшить технологічні умови вирощування сільськогосподарських культур.

Список використаних джерел

1. Добряк Д.С., Мартин А.Г. Землеустрій – наукова основа раціонального використання та охорони земельних ресурсів // Землеустрій і кадастр. – № 1. – 2006. – С. 10–16.
 2. Трегобчук В.М., Гуцуляк Г.Д., Андрійшин М.В., Гуцуляк Ю.Г. Ландшафтно-екологічне районування території України // Вісн. аграр. науки. – 1999. – № 5. – С. 50–56.
 3. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: Монографія / А.М. Третяк. – Херсон: Грінь Д.С., 2012. – 440 с.
 4. Осипчук С.О. Сільськогосподарське землекористування України (сутність, проблеми, напрями вдосконалення) // Землеустрій і кадастр. – 2005. – № 3. – С. 51–71.
 5. Третяк А.М., Другак В.М., Гунько Л.А., Гетманчик І.П. Землевпорядне проектування: організація територій сільськогосподарських

підприємств методом еколого-ландшафтного землеустрою. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. – 236 с.
 6. Гунько Л.А. Методологічні основи формування еколого-ландшафтної організації території // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку територій» (Харків, 24–26 вересня 2013 р.). – Х.: ТОВ «Друкарня Мадрид», 2013. – С. 73–77.
 7. Третяк А.М., Другак В.М., Леонець В.О. Третяк Р.М., Гунько Л.А. Методичні рекомендації еколого-ландшафтного землевпорядкування сільськогосподарських підприємств. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2006. – 92 с.
 8. Третяк А.М., Другак В.М., Третяк Р.М., Гунько Л.А. Землевпорядне проектування: еколого-ландшафтне землевпорядкування сільськогосподарських підприємств. – К.: Аграрна наука, 2007. – 120 с.

УДК 338.262

Я.О. КОСТЕНОК,
 к.е.н., Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Особенности диверсификации джерел енергозабезпечення економіки України

У статті розглядається питання диверсифікації як одного з шляхів забезпечення енергетичної безпеки.

Ключові слова: диверсифікація енергозабезпечення, енергетична безпека, енергозалежність.

Я.А. КОСТЕНОК,
 к.э.н., Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Особенности диверсификации источников энергообеспечения экономики Украины

В статье рассматривается вопрос диверсификации как одного из путей обеспечения энергетической безопасности.

Ключевые слова: диверсификация энергообеспечения, энергетическая безопасность, энергозависимость.

Y. KOSTENOK,
 PhD Economics, Kyiv National Economic University named after Vadym Getman

Features diversify sources of energy economy of Ukraine

The article deals with the issue of diversification as a way to ensure energy security.

Keywords: diversification of energy supply, energy security, energy dependence.

Постановка проблеми. Забезпечення енергетичної безпеки багато в чому залежить від ефективного управління паливно-енергетичним комплексом. Від спроможності задовольнити енергетичними ресурсами національне господарство залежить нормальне функціонування економіки та її розвиток. Саме тому першочерговим питанням політики нашої держави є відродження паливно-енергетичного комплексу країни й врахування загальних тенденцій розвитку паливно-енергетичних комплексів у державах світу при формуванні нової системи енергозабезпечення країни з мінімізацією і диверсифікацією закордонних поставок палива. Проведення активної політики по забезпеченню власними енергоресурсами матиме позитивний ефект в енергобезпеці, енергозбереженні, екологічному стані та розвитку суспільного виробництва.

Аналіз досліджень та публікація з проблеми. Проблеми, що характеризують процеси і тенденції забезпечення енергетичної безпеки, завжди були в центрі уваги. Зокрема, питанням диверсифікації енергозабезпечення в умовах глобалізації світової економіки присвятили свої праці такі нау-

ковці: В. Андрійчук, Т. Мітрова, В. Олексюк, Г. Кобаль, А. Коноплянник, І.О.Самойленко, Е. Нуховіча, Б. Оліна, Д. Стеченко, Г. Прохорова.

Метою статті є визначення шляхів забезпечення енергетичної безпеки, що є складовою енергетичної незалежності України на основі диверсифікації джерел постачання енергоносіїв.

Виклад основного матеріалу. Енергетика є однією з визначальних галузей національної економіки, а безперервне та ефективне енергозабезпечення впливає на економічне зростання. Сійке економічне зростання неможливе без створення системи енергетичної безпеки держави. Суть системи енергетичної безпеки держави складає комплекс заходів щодо мінімізації впливу загроз функціонування національної економіки, а особливо на її енергетичну складову: забезпечення стабільності у поставках енергетичних ресурсів, формування та підтримки раціональної політики ціноутворення на них та мінімізація екологічного впливу енергетичних факторів. Основним і практично безальтернативним напрямом забезпечення енергетичної безпеки держави є диверсифікація енергозабезпечення [1].